

حقوق شهروندی از دیدگاه اسلام

آرش قاسمی^۱، محمد کشاورز مسلمان شیرازی^۲، رضا لک^۳، محمدرضا اشرف منصوری^۴

^۱ باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد داریون، دانشگاه آزاد اسلامی، داریون، ایران.
^۲ باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد داریون، دانشگاه آزاد اسلامی، داریون، ایران.
^۳ باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد داریون، دانشگاه آزاد اسلامی، داریون، ایران.
^۴ باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد داریون، دانشگاه آزاد اسلامی، داریون، ایران.

ar_inlaw20@yahoo.com

چکیده

مقاله حاضر در صدد است یکی از مسائل مطرح در دوره کنونی با عنوان «حقوق شهروندی» را از دیدگاه اسلام بررسی کند؛ چرا که با رجوع به دستورات و راهنمایی های پیشوایان دینی، می توان به درک صحیح از این مورد پی برد. لذا در این راستا با تاکید بر اسلام می خواهیم به فهم و دانش درستی در این زمینه برسیم.

به این منظور مسئله حقوق شهروندی از دیدگاه اسلام با تاکید بر محورهای گوناگون مورد بررسی قرار می گیرد.

فضاهای شکل گیری ایده های شهروندی از نظر اسلام مبتنی بر دین، قرآن و سنت می باشد، حقوق شهروندی بر مبنای نگرش توحیدی مبتنی بر دین است، محتوی شهروندی از نظر اسلام مبتنی بر رابطه دو سویه و متقابل حق و تکلیف است، عمق شهروندی که شامل چهار بخش است که عبارتند از برقراری عدالت، تامین امنیت، تامین رفاه شهروندان و جامعه و تربیت.

در انتها به این نتیجه می رسیم که بر خلاف دو گونه شهروندی در نظام های غربی که عمدتاً مبتنی بر حق محوری و تکلیف محوری است در اسلام، به رابطه دو سویه در شهروندی است یعنی شهروندی مبتنی بر تکلیف به صورت متقابل و محوریت حق می باشد.

کلمات کلیدی: حقوق، شهروند و اسلام

مقدمه

برخی درباره مفهوم «شهروندی» می گویند: می توان آن را در مجموع جزء مفاهیم جدیدی دانست که با زندگی برخاسته از تجدد و فرهنگ انسان اجتماعی در هم آمیخته است و به شدت از نحوه نگاه معطوف به استعداد انسان بلوغ یافته تا توانایی های وی و چگونگی شرکت دادن و سهم کردن او در وضعیت و سرنوشت اجتماعی فردی موثر است. با اندکی دقت، می توان دریافت که حقوق شهروندی از حقوق بنیادین و اولیه است. در تعریف «حقوق بنیادین» گفته اند که «بنیادی بودن برخی از حقوق، بدان جهت است که وجود آن حقوق، مایه قوام و نبود آنها، موجب زوال شخص یا شخصیت انسان می شود.» با این تعریف می توان بیان کرد که حقوق شهروندی، از جمله حقوقی است که در صورت نبود آنها شخصیت شهروند شکل نمی گیرد؛ بنابراین، حقوقی که شهروندان دارند، جزء حقوق بنیادین است.

و عدول از آنها به معنای نادیده گرفتن شهروند و حقوق اوست. با نگاهی به قانون اساسی به ویژه اصل نوزدهم تا چهل و دوم به دست می آید که یکی از نگرانی های نمایندگان و خبرگان ملت ایران، حفظ کرامت و ارزش والای انسانها و احترام به آزادی های قانونی ایشان، همراه با رعایت اصول و مبانی اعتقادی شان بوده است (رستمی، ۱۳۹۲، ۱۴۲).

شناخت مساله حقوق شهروندی از آن جهت ضروری است که این حقوق از ابتدا از سوی کسانی ادعا شد که خود به راحتی بسیاری از حقوق شهروندی ملت های خود را در دو جنگ جهانی زیر پا گذاشتند حال آنکه خاستگاه این حقوق، در اسلام و اندیشه بزرگان آن به ویژه حضرت امام نهفته است و متأسفانه در سده های اخیر مسلمانان از این مهم غافل شده و غرب و مکاتب بشری، خود را به عنوان داعیه دار حقوق شهروندی و حقوق بشر به جهانیان عرضه داشته اند.

امام خمینی که به عنوان رهبری سیاسی- مذهبی مدت هشت سال زعامت کشور اسلامی ایران را به عهده داشتند نظرات جامعی پیرامون حقوق مشتق از وضعیت شهروندی دارند. ایشان حاکم اسلامی را خادم ملت و وی را مکلف به برپایی عدالت در جامعه می دانند (موسوی بجنوردی، ۱۳۹۲، ۴).

این بحث، به عنوان یکی از مهمترین مباحث، در حوزه حقوقی مطرح و نیاز شهروندان و جامعه است که اطلاعات بیشتری داشته باشند. در نگارش این مقاله تلاش گردیده تا به شیوه کتابخانه ای و اسنادی، به موضوع حقوق شهروندی از دیدگاه اسلام پرداخته شود.

پیشینه تحقیق

موسوی بجنوردی و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله خود تحت عنوان «حقوق شهروندی از نگاه امام خمینی» می پردازد که حقوق شهروندان دارای دیدگاه های بنیادین است. رویکرد نظری ایشان بر مبنای حقوق امت استوار شده است. نگارندگان بر پایه این بینش سه حق محوری مطرح در حوزه حقوق شهروندی (آزادی، عدالت و امنیت) و حقوق مشتق از آنها را با تکیه بر اندیشه های امام مورد بررسی و کاوش قرار می دهند.